

Маруховський Олег

науковий співробітник відділу проблем світового політичного розвитку, кандидат політичних наук, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

ВПЛИВ «М'ЯКОЇ СИЛИ» ЄС НА ПОЛІТИЧНІ СТРАТЕГІЇ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: м'яка сила ЄС, Центральна Азія, російсько-українська війна, авторитарні режими.

Keywords: EU soft power, Central Asia, Russian-Ukrainian war, authoritarian regimes.

Актуальність теми впливу «м'якої сили» («Soft Power») Європейського Союзу на політичні стратегії авторитарних режимів країн Центральної Азії (ЦА) в умовах російсько-української війни зумовлена радикальною зміною геополітичного ландшафту, що стало критичним викликом для світової безпеки та змусило країни Центральної Азії переглянути свої політичні стратегії виживання. У ситуації, коли традиційний «старший брат» у формі Російської Федерації став токсичним і непередбачуваним партнером, для авторитарних режимів регіону Центральної Азії – Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану – відкрилося нове вікно можливостей у відносинах з Європейським Союзом.

Європейська «м'яка сила», яка раніше сприймалася цими режимами з певною підозрою через вимоги демократизації, сьогодні трансформувалася в інструмент стратегічного балансування та економічної диверсифікації. Автор концепції «м'якої сили» американський дослідник Дж. Най-молодший розумів це поняття як пропаганду необхідних цінностей: «М'яка сила країни спирається насамперед на три ресурси: її культуру, її політичні цінності та її зовнішню політику» [1, с. 11].

Фактор повномасштабного російського вторгнення в Україну зруйнував старий пострадянський статус-кво для країн Центральної Азії. Якщо до 2022 р. їх стратегії були реактивними (відповідь на ініціативи Москви), то тепер вони стали превентивними та автономними. Відбулася криза традиційних безпекових моделей, тому що російська повномасштабна агресія проти України продемонструвала неспроможність Російської Федерації виступати надійним і єдиним гарантом безпеки для країн Центральної Азії. Це створило вакуум впливу, який авторитарні режими країн ЦА намагаються заповнити через диверсифікацію зовнішніх зв'язків, де «м'яка сила» ЄС стає ключовою альтернативою російському «жорсткому тиску».

Традиційно «м'яка сила» ЄС у Центральній Азії базувалася на просуванні нормативних цінностей: прав людини, верховенства права та демократичних інститутів. Проте в умовах російсько-української війни Європейський Союз перейшов до більш прагматичної моделі, яку можна назвати «нормативною геополітикою». Основний акцент змістився з прямої критики авторитарних методів управління на пропозицію стійкої альтернативи російському та китайському впливам. Для лідерів авторитарних режимів країн Центральної Азії європейська модель стала привабливою не як ідеологія, а як джерело технологій, інвестицій та міжнарод-

ної легітимності. Нижче представлена систематизована таблиця, яка демонструє, як конкретні європейські ініціативи трансформуються у політичні кроки авторитарних лідерів країн Центральної Азії.

Таблиця 1

Інструментарій «м'якої сили» ЄС та адаптаційні відповіді авторитарних режимів країн Центральної Азії

Категорія «м'якої сили»	Конкретний інструмент ЄС (2024–2025)	Адаптаційна стратегія авторитарних режимів країн ЦА	Геополітичні наслідки
Інфраструктурна незалежність	Стратегія Global Gateway (фінансування Середнього коридору)	Пріоритет транзиту в обхід РФ через Каспійське море	Руйнація російської монополії на транзит товарів між Сходом та Заходом
Нормативна сила ЄС та технологічне лідерство	Угоди про критичну сировину та «зелений» водень	Переорієнтація видобувної галузі на європейські екологічні стандарти (ESG)	Формування технологічної залежності від ЄС замість індустріальної залежності від РФ
Освітньо-культурна сила	Програми Erasmus+ та наукові гранти Horizon Europe	Підтримка латинізації алфавітів та стимулювання вивчення англійської мови	Поступовий вихід із культурного та інформаційного простору «русского мира»

Джерело: складено автором

Вплив європейської «м'якої сили» на політичні стратегії авторитарних режимів Центральної Азії в умовах російсько-української війни набув характеру «тихої трансформації» регіональної суб'єктності. На відміну від попередніх десятиліть, коли європейські цінності сприймалися лідерами регіону як загроза внутрішній стабільності, сучасна геополітична реальність перетворила європейські стандарти на інструмент захисту суверенітету. Авторитарні режими ЦА демонструють високу адаптивність: вони не змінюють свою внутрішню природу (залишаючись недемократичними), проте активно інтегрують європейські правові та технічні норми у свою зовнішню політику.

Особливе значення має роль Європи у розбудові *інфраструктурної незалежності* регіону. Фінансування *проєкту «Середній коридор»* відомого як Транскаспійський міжнародний транспортний маршрут (TITR) у межах ініціативи *Global Gateway* створило умови, за яких авторитарні лідери змогли відмовитися від ролі «транзитного придатку» РФ [4]. Використовуючи європейські технології та інвестиції, авторитарні режими країн ЦА будують нову ідентичність «середніх держав» для «створення сучасного аналога Великого шовкового шляху в обхід Росії» [3], що є частиною глобального ланцюга постачань, а не периферією колишньої імперії. Отже, європейська «м'яка сила» виступає каталізатором деколонізації регіону, створюючи простір для стабільного миру, де вплив агресора зведений до мінімуму.

Ключовим чинником впливу європейської «м'якої сили» є *нормативна сила ЄС*. Підписання стратегічних угод у 2024–2025 рр. щодо критичної сировини та цифрової взаємодії змушує режими ЦА погоджуватися з європейськими правилами гри – прозорістю державних закупівель, екологічним моніторингом та антикорупційними процедурами. Отже, «м'яка сила» ЄС діє через економічний

прагматизм, так режими стають «проєвропейськими» не через ідеологічне переконання, а через розуміння того, що лише західні стандарти забезпечать їм безпеку та економічне виживання.

Повномасштабна російська війна в Україні прискорила процеси культурного дистанціювання регіону від РФ, а саме *процесу деколонізації свідомості в освіті та мовній політиці*. Європейська «м'яка сила» активно працює в освітньому секторі через програми Erasmus+ та розвиток філій європейських університетів у Ташкенті та Астані [2]. Формування нової технократичної еліти, яка володіє англійською мовою та знайома з європейськими управлінськими практиками, створює довгострокову загрозу російському ідеологічному домінуванню.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що вплив «м'якої сили» ЄС в умовах російсько-української війни виявився значно ефективнішим, ніж у попередні десятиліття. Вона перестала бути лише інструментом «повчання» і стала інструментом «визволення» регіону Центральної Азії від монопольного впливу Росії. Хоча політичні режими ЦА залишаються авторитарними, їх орієнтація на європейські стандарти, технології та інвестиції створює незворотні зміни в їх політичних стратегіях. Дрейф від Москви у бік Європейського Союзу стає запобіжником проти втягування Центральної Азії у військові авантюри Кремля, що є критично важливим для стабілізації Євразійського континенту та завершення російсько-української війни.

Джерела та література

1. Nye J., Jr. Soft power. The means of success in world politics. New York: PublicAffairs, 2004. 192 p.

2. Жанбулатова Р. «М'яка» дипломатія країн Європейського Союзу в Центральній Азії в сучасних геополітичних реаліях. *Геополітика України: історія та сучасність*. 2024. № 1(32). С. 162–173. DOI: 10.24144/2078-1431.2024.1(32).162-173.

3. Польська К. Зближення ЄС і Центральної Азії: вирішальний крок в обхід РФ. 1 лютого 2024 р. URL: <https://www.dw.com/uk/zblizenna-es-i-centralnoi-azii-virisalnij-krok-v-obhid-rf/a-68146631>

4. Середній коридор: шлях, що виник у новій євразійській геополітиці. *Міжнародний кур'єр*. 5 лютого 2025 р. URL: <https://intercourier.news/2025/02/05/serednij-korydor-shlyah-shho-vynyk-u-novij-yevrazijskij-geopolitycz/>

Маковей Данило

Донецький національний університет імені Василя Стуса

МЕДІАЦІЯ ТА САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ

Ключові слова: посередництво, санкційний тиск, примус до миру, міжнародне партнерство.

Keywords: mediation, sanctions pressure, coercion to peace, international partnership.